

„..... Naszym zasadniczym zadaniem winna być troska
o człowieka i pełnię jego rozwoju,
gdyż jest to wielka sprawa naszego sumienia
i naszego życia.”

Maria Grzegorzewska 1963

Być pedagogiem specjalnym – fakty i wartości przywołane z pamięci

Każda rocznica przywołuje w naszej pamięci wiele skojarzeń, refleksji i wspomnień. Wśród nich są tak szczególne jak ta z okazji 95- tej rocznicy powstania Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej (1922), który dał początek Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej a następnie w osiem lat później Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (2000).

Wspomnienia to próba wglądu w przeszłość, a przy pisaniu wspomnień dochodzą do głosu dwa czynniki. Jeden to fakty czyli rzeczywiste wydarzenia, a drugi to wartości, czyli indywidualne, bardzo osobiste i wielce zróżnicowane zapatrywania na świat i ludzi. Fakty istnieją niezależnie od nas, natomiast wartości nosimy niejako w sobie.

Wiadomym jest, że każdy kto sięga w przeszłość czyni to w celu pełniejszego zrozumienia teraźniejszości i skutecznego oddziaływania na przyszłość.

Mój związek z Uczelnią ma kilka okresów.

Pierwszy, gdy podjęłam studia na PIPS-ie w roku 1952. Skąd i dlaczego trafiłam na PIPS? Jak sięgam pamięcią byłam wówczas nauczycielką matematyki w szkole podstawowej w Szczecinie. Pewnego dnia na hospitaż lekcji zjawili się wizytatorzy z Ministerstwa Oświaty i Kuratorium oraz dyrektor szkoły.

Po zakończeniu zajęć, usłyszałam wyrazy uznania i propozycję udziału w kursie z zakresu pedagogiki specjalnej w Zakopanem.

Ponadto, zapewniono mnie, że pozytywnie ukończony kurs będzie stanowił przygotowanie do podjęcia studiów w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej (PIPS). Oczywiście wyraziłam zgodę.

Pobyt na kursie w Zakopanem był niezwykłą przygodą, ale przede wszystkim możliwością do poznania charyzmatycznych i wysokiej klasy Osób, jak prof. Marię Grzegorzewską i Kazimierza Kirejczyka i innych, którzy prezentowali tam wiedzę dotyczącą pedagogiki specjalnej.

Właśnie na kursie miałam zaszczyt poznać Profesor Marię Grzegorzewską. Wiedziałam, że jest to specjalista wysokiej klasy w dziedzinie pedagogiki specjalnej. Słyszałam, że jest człowiekiem wielkiego umysłu i serca, otoczona światową sławą. To też z uczuciem lęku i nieśmiałości wchodziłam do gabinetu Pani Profesor na rozmowę „kwalifikacyjną”, którą przeprowadzała z każdym uczestnikiem kursu. Rozmowa potoczyła się wartko, a dotyczyła mojej pracy w szkole.

Należy podkreślić, że prof. Grzegorzewska umiała słuchać, a stawiane pytania nie peszyły rozmówcy, wręcz przeciwnie zachęcały do rozwijania tematu. Dziś po tylu latach myślę, że zjednałam sobie Profesor prezentacją swojego warsztatu pracy. Po wyjściu ze spotkania uświadomiłam sobie, jak mało jeszcze wiem i jak wiele muszę się nauczyć, by sprostać oczekiwaniom prof. Marii Grzegorzewskiej.

Drugi okres to lata studiów (PIPS), podczas których zdobyłam wykształcenie. Dodać należy, że właśnie ta Uczelnia ukształtowała moje zainteresowania zawodowe i stosunek do osób szczególnie potrzebujących pomocy.

Pamiętam do dziś wyjątki z wykładów Profesor Grzegorzewskiej, które skłaniały do przemyślenia, studiowania literatury, a także gromadzenia notatek tzw. „złoty myśli”, np.: „nie można oligofrenopedagogiki postrzegać jako nauki statycznej lecz systematycznie rozwijającej i wzbogacającej o najnowsze wyniki badań z różnych dziedzin... W procesie specjalnego kształcenia odpowiedni dobór bodźców może sprawić akcelerację rozwoju i możliwości jednostki.” Według Grzegorzewskiej: „nie ma totalnego upośledzenia umysłowego, co należy rozumieć, że nie wszystkie funkcje psychofizyczne człowieka niepełnosprawnego są zaburzone. Dlatego też proces oddziaływania pedagogicznego należy oprzeć na maksymalnym rozwoju sprawnych funkcji. Natomiast zaburzone sfery należy usprawniać, korygować i kompensować. Stało się to podłożem dróg rewalidacji według M. Grzegorzewskiej.

Podkreślić należy, że Profesor kładła duży nacisk na kształcenie studentów ze wszystkich działów pedagogiki specjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem jednej specjalności. Ale najważniejsze w kształceniu kadry pedagogicznej było zapewnienie im naukowców i praktyków z różnych dziedzin nauki, tym samym utwierdzając studentów w przekonaniu, że pedagogika specjalna to nauka interdyscyplinarna. Dlatego studenci poznawali wiedzę z psychologii nie tylko rozwojowej, ale także i klinicznej, logopedii i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością i inne.

Istotą idei kształcenia prof. Grzegorzewskiej było przygotowanie tak absolwentów, aby byli w stanie budować podstawy szkolnictwa specjalnego w całej Polsce.

W ten sposób dostałam nakaz pracy do Szczecina, gdzie organizowałam szkoły specjalne wraz z internatem dla dzieci z różnymi niepełnosprawnościami (dla upośledzonych umysłowo, niedostosowanych społecznie, z wadami słuchu i wzroku).

Gdy zostałam dyrektorem Specjalnego Zakładu Wychowawczego, w którym byli wymienieni uczniowie, to podjęłam starania o stworzenie odrębnych placówek. W efekcie pozytywnej oceny moich dokonań przez Ministerstwo Oświaty, powierzono mi stanowisko wizytatora szkolnictwa specjalnego w Szczecinie, którego zadania dotyczyły:

- tworzenie przyjaznego środowiska dla funkcjonowania placówki specjalnej,
- inicjowanie i koordynowanie prac remontowych,
- poszukiwanie specjalistów do zajęć,
- organizowanie spotkań, konsultacji i szkoleń dla dyrektorów i nauczycieli nowoorganizowanych szkół specjalnych.

Trzeci okres obejmuje organizowanie doskonalenia nauczycieli szkolnictwa specjalnego dla woj. mazowieckiego, w ramach pełnienia funkcji wicedyrektora a następnie dyrektora Ośrodka Metodycznego.

W kilka lat później zaproponowano mi stanowisko kierownika zakładu w Instytucie Kształcenia Nauczycieli, w celu zorganizowania doskonalenia nauczycieli szkół specjalnych w całej Polsce.

Była to kontynuacja idei kształcenia i doskonalenia absolwentów Pedagogiki Specjalnej zgodnie z zamysłem Marii Grzegorzewskiej, która szczególnie podkreślała rolę praktyki, jako integralnej częścią wykładów i ćwiczeń.

Na szczególną uwagę zasługuje system praktyki dla studentów i nauczycieli. Praktyki odbywały się w wyróżniających placówkach w całej Polsce, do których jechała grupa pod opieką metodyka.

Należy podkreślić oryginalny przebieg praktyk, polegający na tym, że oprócz hospitacji i prowadzenia zajęć studenci pełnili funkcje: kierownika internatu, szkoły oraz dyrektora ośrodka.

Z inicjatywy prof. Grzegorzewskiej praktyki nauczycielskie przebiegały zgodnie z określonym programem. Po zatrudnieniu każdy nauczyciel był delegowany do wyróżniającego się nauczyciela z dłuższym stażem pracy i tam przez tydzień lub dwa

hospitował, a następnie prowadził zajęcia. Dopiero po powrocie z praktyki rozpoczął realizację zadań zawodowych.

Czwarty okres mojego związku z Uczelnią przypada na czas pracy (1974) w Zakładzie Oligofrenopedagogiki pod kierunkiem doc. Kazimierza Kirejczyka, później prof. Andrzeja Giryńskiego i a dziś prof. Barbary Marcinkowskiej. W ramach realizacji zadań zawodowych starałam się przygotowywać do pracy młodych adeptów sztuki nauczycielskiej w duchu wartości i zasad propagowanych przez patronkę Uczelni- Marię Grzegorzewską.

Należy podkreślić, że długie lata działalności prof. Marii Grzegorzewskiej na polu propagowania idei i założeń pedagogiki specjalnej przyniosły i nadal przynoszą plon edukacyjny. Mimo upływu lat, prof. Maria Grzegorzewska jest najbardziej znaczącą postacią dla pedagogiki specjalnej, podobnie jak Uczelnia (APS), której jest twórczynią. Osiągnęła ogromne sukcesy, zarówno w sferze teorii, jak i praktyki. Mniemam, że prawdopodobnie nikt inny nie był tak powszechnie wśród pedagogów specjalnych podziwiany, szanowany jak Ona. Co więcej z biegiem lat uznanie Profesor rośnie, podobnie jak liczba osób, które ją poważały.

Na szczególną uwagę zasługuje kadra specjalistów, która otaczała ją szacunkiem i wyrażała chęć współpracy w zakresie rozwijania praktyki, zgodnie z ówczesnym poglądem, że niepełnosprawnym należy pomagać i troszczyć się o nich.

Lata powojenne to okres kształtowania się ideologii i polityki społecznej dla osób z niepełnosprawnością, którą uczelnia rozwijała i wpajała wśród studentów, przyszłych nauczycieli i działaczy oświatowych. Profesor Grzegorzewska dbała o doskonalenie kadry, która zdobywała tytuły naukowe i znacząco wpłynęła na rozwój badań naukowych.

Efektom tego były publikacje takie jak:

- Pedagogika specjalna Ottona Lipkowskiego, Janiny Doroszewskiej i Zofii Sękowskiej;
- Oligofrenopedagogika Haliny Borzyszkowskiej;
- Pedagogika rewalidacyjna Aleksandra Hulka;
- Upośledzenie umysłowe- pedagogika Kazimierza Kirejczyka;
- Pedagogika specjalna lat dwutysięcznych Jana Pańczyka i inne zapisane na kartach historii.

Dodać należy, że prof. M. Grzegorzewska była otwarta na nowe idee głoszące inne rozwiązania problemów osób z niepełnosprawnością.

Na tym tle rysują się współczesne tendencje w systemie oświaty, edukacji integracyjnej i edukacji włączającej, a także inne oblicze niż w pierwszej połowie XX wieku.

Wiek XXI to okres nowych rozwiązań problemów osób z niepełnosprawnością, które charakteryzują się:

- wczesnym wspomaganem rozwoju dzieci w wieku 0- 6 lat,
- edukacją integracyjną i włączającą,
- kształceniem dorosłych niepełnosprawnych zgodnie z ich zainteresowaniami i możliwościami psychofizycznymi.

W tym kontekście należy podkreślić konieczność przygotowania nowych specjalistów, jak: trenerów pracy, asystentów indywidualnych, którzy są niezbędni w zatrudnianiu wspomaganych osób z niepełnosprawnością.

Podkreślić wypada, że prof. M. Grzegorzewska szczególny nacisk kładła na realizację celów pedagogiki specjalnej z uwzględnieniem integracyjnego związku treści i praktyki oraz nauczania z wychowaniem, co aktualnie czyni podstawę integracji edukacyjnej i społecznej osób niepełnosprawnych. Należy zauważyć, że nieczęsto się zdarza, by jakiś uczoney był kreatorem nowej dyscypliny naukowej od jej powstania. Pedagogikę specjalną, główne dzieło swego życia, prof. Grzegorzewska tworzyła od podstaw i rozwijała z troską o wysoki poziom naukowy.

Nasuwa się pytanie, czy działania M. Grzegorzewskiej, K. Kirejczyka, Hulka mają szansę wyrzucić wpływ na przyszłe wydarzenia?

Ogólnie rzecz biorąc, istotne wydarzenia nigdy nie wynikają z działań jednego człowieka. Dlatego inicjatorzy tworzą zespoły ludzkie o podobnych zainteresowaniach i kojarzą się z wieloma dokonaniem, które pozostały w pamięci przyjaciół, współpracowników czy też studentów. Zostały również na trwałe wpisane w rozwój myśli pedagogicznej XX wieku, a szczególnie w rozwój pedagogiki specjalnej.

Oceniając z dzisiejszej perspektywy można by powiedzieć, że M. Grzegorzewska była i nadal stanowi najbardziej znaczącą postać w rozwoju pedagogiki specjalnej i Uczelni kształcącej kadrę specjalistów dla potrzeb edukacji osób z niepełnosprawnością, która osiągnęła ogromne sukcesy, zarówno w sferze teorii, jak i praktyki.

Dziś, 50 lat po Jej śmierci, wpływ Marii Grzegorzewskiej jest nadal ogromny i głęboki. Tylko nie wszyscy to doceniają, dlatego trzeba podejmować różnorodne działania, by uchronić od zapomnienia te idee, które są nadal aktualne. Profesor Maria Grzegorzewska była powszechnie podziwiana i Jej sława rosła rok rocznie jak liczba osób, które Ją poważały.

Ogólnie rzecz biorąc Marii Grzegorzewskiej, Kazimierzowi Kirejczykowi i Aleksandra Hulkowi przypisuje się trzy poważne osiągnięcia.

Po pierwsze Grzegorzewska uważana jest za pionierkę pedagogiki specjalnej w Polsce. Po drugie utworzyła instytucję kształcąca kadrę specjalistów. Po trzecie stworzyła i rozwinęła szkolnictwo specjalne.

Kazimierz Kirejczyk opracował kompendium wiedzy dotyczącej niepełnosprawności intelektualnej. Sporządził zarówno teorię w tym zakresie, ale także rozwijał praktykę. Można by powiedzieć, że przygotował podwaliny pod metodykę nauczania i wychowania niepełnosprawnych intelektualnie. Był wyjątkowym pedagogiem o wielkim sercu i racjonalnym umyśle.

Z kolei Aleksandra Hulka należy uznać za najważniejszą postać w tworzeniu i rozwoju rehabilitacji osób z niepełnosprawnością w Polsce i na świecie. Był również inicjatorem edukacji integracyjnej na terenie Polski. Uważa się Go także za pioniera studiów podyplomowych dla nauczycieli szkolnictwa specjalnego.

Warto podkreślić, że bogactwo osobowości wspomnianych twórców, ich dokonania w zakresie kształcenia i wychowania wykraczają niejednokrotnie poza pedagogikę specjalną. Sprawia to, iż mimo upływu czasu i zmian, jakie miały i mają miejsce w rozwoju teorii i praktyki pedagogicznej, wiele sformułowanych przez nich twierdzeń i propagowanych idei nie utraciło nic ze swej aktualności. Różnorodność myśli pedagogicznej służy następnym pokoleniom, stanowiąc trwałą wkład w rozwój polskiej pedagogiki specjalnej.

Są myśli i czyny ludzkie, które mimo że pozostają niezwykle i cenne, z czasem ulegają zapomnieniu. Ale są i takie myśli i takie czyny, które opierają się czasowi i stanowią ogólnoludzkie wartości, które żyją w świadomości ludzkiej, dając świadectwo trwałej wartości myśli i dzieła ich twórcy. Taką właśnie wartość przedstawiają idee i dokonania wybitnych pedagogów XX wieku- Marii Grzegorzewskiej, Kazimierza Kirejczyka i Aleksandra Hulka.

Reasumując można, a nawet trzeba podkreślić, że dotychczasowe działania i osiągnięcia Uczelni budzą społeczne uznanie i budują jej autorytet naukowy, a także coraz większe oczekiwania społeczne.

Doceniając zaangażowanie kadry naukowej Uczelni, można prognozować, że jej twórcza działalność pozwoli uzyskać znaczące w kraju i Europie sukcesy w rozwoju koncepcji i praktyki pedagogiki specjalnej.

Będzie to stanowiło kolejny etap mojego związku z Uczelnią powstałą na bazie idei Prof. Marii Grzegorzewskiej.

Bibliografia

Borzyszkowska H. (1985). *Oligofrenopedagogika*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN

Doroszevska J. (1981). *Pedagogika specjalna*, Wrocław: Wydawnictwo Zakład Naukowy im. Ossolińskich

Grzegorzewska, M. (1963). *Kształcenie nauczycieli-wychowawców*, Kwartalnik Pedagogiczny, 2

Grzegorzewska M. (1964). *Wybór pism*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN

Grzegorzewska M. (2002). *Listy do młodego nauczyciela*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii

Grzegorzewskiej

Hulek A. (1977). *Pedagogika rewalidacyjna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN

Kirejczyk K. (1981) (red.). *Upośledzenie umysłowe- pedagogika*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN

Lipkowski O. (1977). *Pedagogika specjalna*, Warszawa; Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe

Pańczyk J. (2000). *Pedagogika specjalna lat dwutysięcznych*, Łódź: Wydawnictwo DAJAS

Sękowska Z. (2001). *Wprowadzenie do pedagogiki specjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

Opracowała:
dr Marianna Marek - Ruka
Instytut Pedagogiki Specjalnej
Zakład Edukacji i Rehabilitacji
Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną